

Sammelband 079

Index locorum in hoc volumine
explicatorum

- nr. 29 Pf. LXXXIV.
4. Matth. II. 17. 18.
28 Luc. I. 78.
10 Act. XIII. 32. 33.
20 Eph. V. 23.
18 Col. I. 34.
11 Gal. II. 14. 15.
23 Cor. XIII. 2.
26 1 Petr. III. 18.
38 2 Petr. I. 19.
6 Iud. 9.
38 Apoc. XII. 16.

DE
HOMINIBVS ΙΣΑΓΓΕΛΟΙΣ

ISANGOLOIS

PROGRAMMA

DIE S. MICHAELIS FESTO

A. R. S. MDCCLX

IN

ACADEMIA IVLIA CAROLINA

P. P

HELMSTADII

EXSCRIBEBAT SCHNORRIA VIDVA

HOMINIBVS IZALTEVOIZ

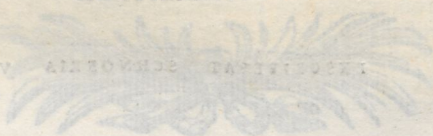
PROGRAMMA

DIE S. MICHAELIS FESTO

ACADEMIA IVLIA CAROLINA

L. HELMSTADTII

EXCERPTAT. SEMPER IVGV

ACADEMIAE

IVLIAE CAROLINAE

PRORECTOR ET SENATUS

CIVIBVS SVIS STUDIO

Sollemni hoc S. MICHAELIS die anniversario
 Vos, Cives optimi, pro eo, quo flagramus, salu-
 tis Vestrae studio, scriptioe publica ad angelo-
 rum sacrorum imitationem adhortari solemus.
 Quanti haec nostra admonitio sit momenti, non igno-
 rabunt, qui, quae horum spirituum indoles sit ac natu-
 ra, rite perspiciunt. Cui si nos, nostramque conditio-
 nem conformamus, tum demum desiderabilis illa oritur
 ἁγγελία, angelorum similitudo. Agite igitur, Cives,
 ut studium Vestrum incitemus, temporis scriptioeque
 opportunitate vsi, quae de illa ἁγγελία in mentem ve-
 niunt, paucis ita proliabimus, plura hac de re cogno-
 scendi cupidis ut viam, qua ad maiora itur, pandam-
 us. Quam huic festo diei debetis, meditatione Ve-
 stra dignius sane vix inueniri potuisset argumentum,
 cum in hac angelorum similitudine insignis felicitatis no-
 strae et temporariae et aeternae pars sit posita. Quae-
 nam vero res melius atque vtilius in nostram venit

considerationem, quam quae de consequenda agit felicitate?

Quod si vero de hominum *ισαγγελία* nobis sermo futurus est, tractationis et ordo et lumen exigunt, statim ut in scripturae limine istam, quae philosophis profanis iam innotuit, *ισαγγελίαν* ab illa distinguamus, quam diuiniior nos doctrina docet, nobisque commendat. Videtis iam, Lectores, filum, quo in hac commentatione vos ducere, animus est.

Vix opus esse videtur, ut, angelos priscis philosophis iam notos fuisse, moneam, quos vel *daemonas*, vel *genios*, vel *intelligentias* adpellarunt, immo neque ipsum *angelorum* nomen illis incognitum mansisse. Sed quaeritur hoc loco, vnde haec angelorum doctrina veteribus innotuerit, ex rationis principiis cum hauriri nequeat? Sunt, qui illam ad *HOSTANEM*, celebrem Persarum magistrum, referunt. Ita apud *MINVICIVM FELICEM* *Ostaius: Primus Hostanes - angelos i. e. ministros et nuntios dei, eiusque venerationi nouit assistere.* Alii ad *ZOROASTREM*, *ΟΡΡΗΕΥΜ*, Aegyptios, vel Phryges huius disciplinae ortum pertinere arbitruntur. *PLVTARCHVS*, magnus ille veterum philosophorum magis interpres, quam ipse philosophus, hac de re ita sentit: *Ἐμοὶ δὲ δοκᾷ: πλείονας εἶναι καὶ μείζονας ἀπορίας, οἱ τὸ τῶν δαιμονίων γένος ἐν μέσῳ θεῶν καὶ ἀνθρώπων, καὶ τρόπον τινὰ τὴν κοινωνίαν ἑμῶν συναίχον εἰς ταῦτὸ καὶ συνάπτον ἐξευρόντες· εἴτε μάγων τῶν τε περὶ Ζωροάστῃν ὁ λόγος ἕτερος ἐστίν, εἴτε Ὀρφέως, εἴτ' Αἰγύπτιος, ἢ Φρύγιος, ὡς τεκμαιρόμεθα ταῖς ἐκατέρωθεν τελεταῖς ἀναμνηγμένα πρὸς τὰ θνητὰ καὶ πένθειμά τινα τῶν ἀργαζομένων καὶ δρωμένων ἱερῶν ὁρῶντες, mihi tamen plures ac difficiliores dubitationes videntur soluisse, qui geniorum s. daemonum genus medio inter deos et homines loco constituerunt, et quod nos cum his quodam modo conciliat, atque coniungit, inuenerunt.*

Sive

1 Cap. XXVI. n. 10. edit. CELLARII p. 99. 100.

Sive haec magorum ac Zoroastris doctrina est, sive Thracica ab Orpheo profecta, sive Aegyptiorum, aut Phrygum, ut colligimus ex utrorumque sacrificiis, orgiis et ritibus sacerdotum, multa admixta funebria et lugubria cernentes. 2. Alii denique THALETI, PYTHAGORAEUE huius doctrinae initia deberi, censent. De THALETE, Ionicae sectae conditore, atque ex septem Graeciae sapientibus, ita ATHENAGORAS: Primus Thales (sicut illi memorant, qui exactiore diligentia sententias eius digesserunt) diuisionem instituit in deos, in daemones, in heroes. 3. Verum rectius his omnibus VOSSIVS: id a primis Noachidis per manus traditum, et praesertim a conditoribus suis plurimas gentes accepisse, sic ut Moabitae (quorum hac de re opinionem etiam historia Bileami, ne populo Israelitico in istorum gratiam malediceret, ab angelo prohibiti, confirmaverit) atque Ammonitae illud a Lotbo, angelorum ductu Sodomorum caesui exemto, Ismaelitae ex Hagara, cui angelus aquam rescicendo filio, siti ferme enecato, indicauerat, alii aliunde hauserint. 4. Certe, quae Platonicus Alexandrini, teste IAMBlichO, de angelorum certis ordinibus recentius disputarunt, ea non ex philosophia solum Aegyptiaca et Orientali, in quam ex originibus Iudaicis irrepserant, depromserunt, sed in his quoque Christianos sunt imitati. 5.

Praemonuisse quoque iuuaabit, qualem philosophi veteres daemonibus significationem subiecerint. Daemones dixerunt naturas deos inter, mortalesque medias. Sic PLATONI πᾶν τὸ δαιμόνιον μεταξὺ ἐστὶ τῶ θεῶ τε καὶ θνητῶ
 omnis natura daemonum inter mortales, deosque est

A 3
 2 De Oracul. defectu. Xyl. T. II. p. 415. A. 4 De Orig. et Progr. Idololatr. L. I. c. 6.
 3 Orat. pro Christian. p. 244. 5 Vid. ccl. BRUCKERI Hist. Crit. Philos. T. II. p. 441.

media: 6. et PLVTARCHVS τὸ τῶν δαιμόνων γένος ἐν μέσῳ θεῶν καὶ ἀνθρώπων *daemonum genus medio inter deos et homines loco constituit.* 7. In vocabuli etymologiam inquirens, cenfer PLATO: daemones ex sententia HESIODI vocatos quasi *δαίμονας prudentes, scientes* in vetusta lingua Graecorum eo nomine nuncupatos. 8. Idem in *Epinom.* Μετέχοντα δὲ Φρονήσεως *θαυμαστῆς, ἅτε γένος ὄντα εὐμαθῆς τε καὶ μνήμονας, γιγνώσκουσιν μὲν ζήμιασσαν τὴν ἡμετέραν αὐτὸ διάλογον λέγωμεν prudentiae mirabilis participes sunt, acuto quippe ingenio, tenacique memoria, cogitationes nostras omnes cognoscunt.* 9. PLVTARCHVS insuper auctor est, et PLATONEM et PYTHAGORAM et KENOCRATEM et CHRYSIPPVM praescorum theologorum imitatione, genitos hominibus robustiores, et potentia nostram naturam longe superare, docuisse. 10. *Δαιμόνιον, δαιμονιάδες* igitur omne illud dixerunt, quod naturam humanam, hominisque vires transcendit. 11.

Duplex daemonum esse genus praeterea statuebant, bonorum et malorum. Ita enim CLEMENS ALEXANDRINVS: *Phocylides τὰς ἀγγέλους δαίμονας καλῶν, τὰς μὲν εἶναι ἀγαθὰς αὐτῶν τὰς μὲν φαύλας διὰ τῶν παρῆσισησεν angelos vocans daemones alios quidem ex his esse bonos, alios vero esse malos, ostendit.* 12. PLVTARCHVS quoque, *Homerum* appellatione a daemonebus promiscue uti de bonis et malis, quod genii mixti, et inaequali sint natura ac voluntate praediti. 13. Quaecumque igitur aduersa accidebant, praefertim si solito maiora illa erant, ea daemonebus tribuebant.

6 In *Commu.* p. 327. edit. Francof. 1662.

7 *De Or. Def.* p. 415.

8 In *Cratylo* p. 274. *Δαίμων*, discor, doceor, scio. *Δαίμων* doctus, gnarus, peritus. *Ἄδαίμων*, imperitus, indoctus.

9 *Pag. 1011. A.*

10 In *Libro de Iside et Osiride* p. 360. D.

11 Fufius hoc probat IO. IAC. VVETSTENIVS N. Test. Gr. Tom. I. p. 279.

12 *Stromat.* Libr. V. p. 444.

13 L. c. de Isid.

bant. Ex eodem PLVTARCHI loco hoc probatur, qui et Hectorem Aiax, et Iunonem Iupiter, vituperandi gratia, daemone similem appellant, et daemone in morem irruere in hostem Achilles dicitur. Hinc adeo est, quod Plato caelestibus diis dextra et imperia: horum aduersa daemonebus adscribit. Xenocrates etiam nefastos dies, et ferias, in quibus verbera, planctus, ieiunia, mali ominis voces, aut obscena dicta usurpantur, neque deorum conuenire venerationi, neque bonorum daemoneum censet, sed esse quasdam in aere naturas, magnas et validas, easdemque tetricas et morosias, qui istis delectentur rebus, et consecratae a maleficio abstineant. Nihil igitur miramur, quod graui morbo succumbentes, quem a daemonebus malis similiter profectum putabant, daemoneiacos dixere. 14 Quae si curatius perpendissent, qui nostris temporibus a diabolo σατανικός obsessos sibi fingunt, (quorum exemplum in LOHMANIA, rustica formosa, se vidisse, fallacia optica sibi persuasit Kembergenensis Praepositus, quem s. v. SEMLERVS nuper ad veri sensum reduxit 15) non tam faciles in citando et relegando diabolo fuissent.

Ex his, quae haecenus a nobis disputata sunt, intelligi iam poterit, quo iure defunctorum animos, bonosque viros post hanc vitam daemones, daemoneumque similes dixerint. Communis haec fuit poetarum, pythagoreorum et platoniorum, aliorumque philosophorum sententia, quam vberius iam explicabimus. PLVTARCHVS Ἀνάμει δὲ, inquit, καὶ Οὐρεὶ τὸς πέν ἀγέδῳς διαφέρας θεοειδῆς, ἐνδοξε καὶ ἀντιθέος, καὶ θεῶν ἀποπύνη ἐξέχεται. Tam Homerum animaduertimus insigniter bonos viros

14 Conf. VRETSTENIVS l. c. et IOAN. LIGHTFOOTVS, qui in Hor. Hebr. et Talmud. in Euang. Lucae c. XIII. n. p. 286 scribit: Vides ergo, quod morbos aut plagas infligi per

idem daemoneum, erat opinio genti Iudaicae receptissima.

15 In der Abfertigung der neuen Geister und alten Hyänen. Plätle 1766. 8.

identidem appellare deorum similes, diis aequales et consilii superum instructos. 16 Aurei saeculi, purioris nempe istius, integriorisque, homines ita describit HESIODVS:

Αὐτὰρ ἐπεὶ κεν τῆτο γένος κατὰ γαῖαν κάλυψεν,
Τοὶ μὲν δαίμονες εἰσι, Διὸς μεγέλης διαβλάσ.

Verum postquam hoc genus terra abscondit,

li quidem daemones facti sunt, Iouis magni consilio. 17

Ipse PYTHAGORAS, vel quicumque ex Pythagoricis eius praecepta ligato sermone edidit, in aurorum carminum sine ita canit: 18

Ἦν δ' ἀπολείψας σῶμα ἐς αἰθέρ' ἐλεύθερον ἔλθης,

Ἔσσει αἰθάνατος θεὸς, ἀμβροτος, ἐν ἔτι θνητός

Quod si vero, relicto corpore, ad aethera liberum veneris,

Eris immortalis deus, incorruptibilis, nec amplius morti obnoxius.

Quomodo vero haec PYTHAGORAE verba sint intelligenda, HIEROCLES, qui saeculo VI Alexandriae syncretisticam Ammonianam philosophiam profitebatur, docet: Τὰς ἐν τοῖς θεοῖς γένεσι συντεταγμένους ἀνθρώπους σέβειν ὁ λόγος παραινέει, τὰς ἸΣΟΑΙΜΟΝΑΣ καὶ ἸΣΑΠΠΕΛΟΤΕΣ καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἠρώσιν ὁμοίως eos vero, qui diuino generi coordinati sunt, homines venerari, sententia praecipit, DAEMONVM, ANGELO

16 In libro de Iside et Osiride p.

360. Ex ipso HOMERO haec

facili opera fufius comprobari

possent, nisi huius loci angustia

prohiberemur. Ut vero

HOMERVM, philosophiae aequae

atque humanitatis veteris,

quum omnis eruditionis antiquae

fontem, studiose legentibus di-

ctorum fidem faciamus, locos

euoluant Iliad. A. v. 264. vbi ἐ-

πιδαν Πηλεΐδην ἀγqualem deo

Polyphemum, quem DIDYMI

σχόλια explicant ἰσίδειν vid. e-

dit. SCHREVELIANA Am-

stel. 1656. 4. et v. 265. Ἐνταύ-

τάδε ἐπιπέδων ἀθανάτων The-

seumque Aegidem, similem im-

mortalibus inuenient; nec non I-

liad. A. v. 428. vbi Socus ἰσίδειν ὅς

δεὸς σμίλις ἄνθρωπος appellatur. Pla-

res diligens poetarum principis

lectio facile suppeditabit.

17 Oper. et Dior. vers. 120. 121.

18 v. A. C. v. 70. 71.

LORVM et praeclarorum heroum similes. 19 Norent sibi velim, Lectores, hoc loco voculam ἰσαγγέλος, ex qua apparet, ne hoc quidem vocabulum, diuinum spiritum, geniumue denotans, eius temporis philosophis profanis fuisse ignotum. Licet enim TANAQVIL FABER illud ipsi christianis temporibus antiquius putet, 20 neque ad ARISTIDEM tantum prouocet, qui Mineruam angelis omnibus maiorem dixit, sed ad ipsum quoque PLATONEM, apud quem Δίκης Νέμεσις ἄγγελος Ιudicii angelus Nemesi esse dicitur: quod voluit, tamen non probat. Aristides enim audiendus non est, qui post seruatoris demum nati vixit tempora: Platonis vero locus angeli vocabulo non alia significatione vitur, quam ministri s. nuntii, idque vult, iudicii diuini sententiam vindictam exsequi, et crimina punire. Cum aliis igitur eruditissimis viris, IS. CASAVBONO, et THOM. GATAKERO statuimus, Neo Platonicos a Iudaeis et Christianis hoc nomen accepisse, id quod LABEONIS aliorumque auctoritate apud AVGVSTINVM constat. 21 Nam qui ex SENECAE, Stoici celeberrimi, epistola de Epicuri angelo citatur locus, desperatus LIPSIO, GRONOVIO intactus. 22 Apud PLATONEM ipse SOCRATES λέγει ἔν, αἱτ, καλῶς καὶ ἔτος καὶ ἄλλοι ποιεῖται πολλοί, ὅσοι λέγουσιν, ὡς ἐπειδὴν τις ἀγαθὸς ὦν τελευτήσῃ, μεγάλην μῆσαν καὶ τιμὴν ἔχει, καὶ γίνεται δαίμων quam ob rem et is (Hesiodus) et ceteri poetae permulti praeclare loquuntur, quicumque aiunt videlicet, postquam bonus aliquis vita functus est, maximam dignitatem praemiumque sortitur, fitque daemion. 23 Idem ex PLATONIS doctrina Neoplatonici docuerunt. IAMBlichvs, ex cuius scriptis indoles et summa philosophiae Alexandrinae optime disci-

19. In *Commentar. in Aur. Carm.*
p. 40.

20. Epist. L. I. Ep. 63. p. 214.

21. *De Ciuit. dei* L. IX. c. 19.

22. Epist. XX.

23. *In Cratyle* p. 274.

dificitur, animas ἐν ἀγγέλων τάξει ἰδρυμένας in angelorum ordine collocatas dicit, 24 et alibi de anima, caelesti luce illustrata ἐπι μείζονά τε τάξιν τὴν ἀγγελικὴν ἀνάγεται, ὅτε δὲ οὐκέτι τοῖς τῆς ψυχῆς ὅροις ἀναμένει, τὸ δ' ὄλον τῆτο εἰς ἀγγελικὴν ψυχὴν καὶ ἀχραντὸν τελευτᾷ ζῶν in ordinem praestantiorum angelicum euehitur. Tunc vero non amplius animae finibus continetur, sed id omne in angelicam animam et purissimam vitam tendit. 25 Ita Trismegistus apud APVLEIVM, Platonicum clarissimum: quo munere credis esse munerandum (eum nempe, qui dei opera, ut decet, considerat, obseruatque) nisi eo, quo parentes nostri munerati sunt, quo et nos quoque munerari, si fuerit diuinæ pietati complacitum, optamus piissimis votis, i. e. ut emeritos atque excutos diuina custodia, nexibus mortalibus absolutos, naturæ superioris partes i. e. diuinæ, puros, sanctosque restituat. 26 Ecclesiastica scholæ alter parens, et Platoniorum Alexandrinorum princeps, PLOTINVS ex Platonis doctrina de centro, ad quod animas omnes se conferre deceat, loquens, Φέρονται δὲ αἱ θεῶν αἰεὶ πρὸς ὃ Φερόμενοι θεοὶ εἰσιν. θεὸς γὰρ τὸ ἐκείνω συνημμένον feruntur autem illuc deorum animæ semper, et idcirco dii sunt, quoniam feruntur ad illud: deus enim est, quicquid est illi coniunctum. 27 Et ex eiusdem Platonis dogmate APVLEIVS: nam vinculis liberata corporeis sapientis anima remigrat ad deos, et pro merito vitæ purius, castiusue transactæ hoc ipso deorum se conditioni conciliat. 28 CICERO, qui mediæ Academiæ adhaerebat, mortis comoda laudans, tantum autem abest, inquit, ab eo, ut malum mors sit—ut verear, ne homini nihil non malum aliud certe, sed nihil bonum aliud potius: siquidem vel dii ipsi, vel cum diis futuri sumus. 29 Huc quoque

24 De Mysteriis Sect. II. c. 6. p.

48.

25 c. II. p. 40.

26 APVLEII Herm. Trismeg.

p. 64.

27 Ennead. VI. 9. 8.

28 APVLEIVS de dogm. Platon.

p. 40.

29 Tusc. Quæst. I. 31.

que facit CLEMENTIS ALEXANDRINI observatio: mihi autem videntur poetae quoque electos appellare *θεοειδίας* i. e. deiformes, et *δίας* i. e. *θεός* et *ἀντιθεός* h. e. deo aequales, et *δι μητρί ἀταλάντης* h. e. consilio Ioui pares, et *θεοῖς ἐναλίγκια μήδε' ἔχοντας* h. e. quorum similis prudentia diuis, et *θεοειδέας* i. e. deo similes. 30

Quas hactenus quasi per saturam exquisiuimus, veterum sententiae non animorum in angelos mutationem, sed eximiam dumtaxat similitudinem probant, quae ex illorum mente in eo futura erat, ut defunctorum animi ad maius lumen, maioresque vires euherentur. Vberior hanc ac plenior nexus rerum cognitionem, quae simul cum maiori agendi potentia connexa sit, *δαίμονιον* quid, immo *δαίμονα* vocabant, cum id omne, quod naturam hominis in hac vita excedit, ita vocare consueverunt. Praesertim vero, cum huius vitae homines crassiori corpore indutos esse cognoscerent, ex quo sensuum et phantasiae obscuritas et confusio ortum suum traheret, quo daemones carent: ista *ἰσοδαίμονες* indicabant, sapientum animas post hanc vitam istis sensuum et phantasiae tenebris fore liberatas, neque sensuum et phantasiae imperio amplius subesse, sed distincta gaudere rerum cognitione. Hac deo, daemonibusque fieri similes, in quo intuitiva tantum cadat cognitio. Hinc *mortem philosophicam* s. animi ab omni corporis commercio liberationem illis commendabant, qui in hac vita ad istam intuitivam rerum cognitionem adspirare volebant. Haec in eo posita erat, ut animum a corporeorum et impurorum adfectuum, cupiditatum et voluptatum commercio abstractum, seiunctum, et solum in dei contemplatione figentes, virtutis studium omni contentione prosequerentur. Praecepertur igitur, ut a doloribus, ira, metu, cupiditate sibi et potus, rerumque venerarum profus sit liber, ac

B 2

30 *Seruat. L. III. sub fin.*

studeat, ut ratio omnibus his adfectibus imperet, qui huius cognitionis voluerit esse particeps. Itaque cum post mortem ab omni corporis commercio animus plane sit liberatus, illum daemonum similem dixere. ³¹ Fuisse tamen quosdam, praesertim inter Iudaeos et Pythagorico Platonicos, qui veram eiusmodi transmutationem sibi finxerint, non negamus. Recentiorum enim Iudaeorum daemonologia ex philosophia orientali male intellecta ortum suum traxerat. ³² Huius rei locuples erit testis PHILLO Alexandrinus, qui syncretismo philosophiae Pythagorico Platonicae orientali doctrinae et Mosaeicae quoque legi attemperatae, maxime captus est. Is de Abrahamo: *καὶ γὰρ Ἀβραάμ, ἐκλιπὼν τὰ θνητὰ, προσίθεται τῷ θεῷ λέγων, καρπόμενος ἀφθαρσίαν, ἵτος ἀγγέλοις γενόμενος ἀγγελοὶ γὰρ ζεατὸς εἰσι θεῶ, ἀσώματοι καὶ εὐδαίμονες ψυχαὶ* *Abraam enim, relicto mortalibus, adnumeratur dei populo, fruens immortalitate, angelorum similis factus: angeli enim sunt dei exercitus, incorporei, et felices animae.* ³³ Falluntur quoque, qui hanc animarum a corpore separatarum ἰσαγγελίαν in eo ponendam esse arbitrantur, ut uniuersae naturae cognitione philosophica gaudeant. ³⁴ Niruntur enim ista omnia scholae Pythagorico Platonicae errore, in condenda rerum natura angelos ad formandas creaturas adhibitos, vnde ad peritiam illorum physicam concluditur. ³⁵

De ἰσαγγελίᾳ vero philosophica ista sufficiant. Progre diamur potius ad illam angelorum similitudinem, quam

- ³¹ Vid. GYRALDI de Sepult. Lib. p. III. edit. Helmst. 1676.
³² Vid. s' v' SEMLERVS libro cit. p. 211.
³³ De Abel. et Caino T. I. p. 164.
³⁴ Vid. Acta Philof. Vol. I. p. 27.
³⁵ V. BRVCKERI H' C' P' P' I. p. 50. 51.
4. RVD' GOELENIVS in Quaest. Eth. Q. I. p. 227. LVD' VIVES in Adnot. ad Lib. VIII. August. de Ciu dei c. II. p. 719. et BRVCKERVS H' C' P' T. I. p. 714.

quam nos sanctior docet doctrina. Quae cum vniuersam angelorum theoriam luculentius, vberius ac plenius proponat: homines quoque angelis similes nobis ob oculos ponit. Duplex vero in sacris litteris hominum *ισαγγελία* commendatur, altera quae in hac vita obtinetur, altera quae post hanc vitam speranda est. Vtramque iam strictim explicabimus.

Quod si sanctior disciplina de hominum *ισαγγελία*, quae huius est vitae, praecipit, non quamcumque significat similitudinem, quae necessaria, naturalis et quasi essentialis est; haec enim cum necessario iam adsit, obtineri non amplius potest: sed fortuitam quamdam atque aduentitiam, quae ab actionibus nostris liberis pendet. Illa vero conspicitur, si, natura sua homines multas cum angelis communes habere proprietates, cogitamus. Angeli, hominesque per se subsistunt, seu, vt cum philosophis loquamur, sunt substantiae, eaeque intelligentia ac voluntate praeditae. Angeli aeque atque homines omnibus instructi sunt et facultatibus et viribus, quibus spiritus gaudet. Non nisi gradibus differunt, usque non essentialibus, qui diuersum res percipiendi modum efficiunt, sed accidentalibus, qui maiorem tantum eiusdem-modi intensionem inuoluunt. Cumque et angeli et homines a deo, huius vniuersi opifice, sint conditi, eas quoque proprietates participant, quae rebus creatis sunt communes. Sed cum de hac similitudine sermo huius loci non sit, plures proprietates ipsis similes inquirendi labore superfedemus. Ad istam potius accedimus *ισαγγελίαν*, cuius in sacris litteris fit mentio, quam supra fortuitam diximus atque aduentitiam. Haec cum ab actionibus nostris liberis pendeat, quae bonae malaeque sunt: duplex inde oritur *ισαγγελία* vel bonorum vel malorum angelorum.

Hanc exprobrat diuus PAVLLVS Ephesius: Ἐν αἰς
(ἀμαρτίας) ποτὲ περιπατήσατε κατὰ τὸν αἰῶνα τὴ νόσος τῆς
KATA TON APXONTA THS EEOYIAΣ TOY AEPΩΣ,
τῆ πνεύματος τῆ νῦν ἐνεργῶντος ἐν τοῖς νοῖς τῆς ἀπειθείας in
quibus peccatis aliquando versati estis, ut est huius mundi
vita, ad principis aereae potestatis similitudinem, videlicet
spiritus, qui nunc in contumaciis viget hominibus. 36
Quid enim ista locutio κατὰ τὸν ἀρχοντα τῆς ἐξουσίας τῆ ἀέρος
περιπατεῖν aliud significat, quam pravis actionibus se ae-
ræae potestatis principi conformare. Quis vero iste ἀρ-
χων τῆς ἐξουσίας τῆ ἀέρος, iste princeps potentissimus aeris?
Idem scilicet ille, quem ipse IESVS ἀρχοντα τῆ νόσος τῆς
huius mundi principem appellat, 37 diabolus, qui est κορ-
μωκότης τῆ σκότης τῆ αἰῶνος τῆς in huius mundi tenebris
imperans. 38 Cui idem PAVLLVS ἐξουσίαν τῆ σκότης tene-
brarum potestatem tribuit, 39 quemque deus σεσητῆς ζόφου
ταραχῶσας παρέδωκεν εἰς κελὸν τηγμένον in tartearum te-
nebrarum catenas praecipitatum coniecit ad iudicium custo-
diendum. 40 Ἄερα saepius caliginem s. aera tenebrosam
significare, variis auctorum locis confirmari posset, nisi
ab aliis hoc iam factum esset: 41 ita ut adserere opus
non sit, Paullum loqui ex principis philosophiae Py-
thagoreae, quibus illi, ad quos scribit, imbuti erant, et
quae immenso volitantia numina mundo statuebat, ut
VVERSTENIYS ad h. l. fecit. Id potius indicatur, tene-
brarum i. e. ignorantiae, errorum, dubiorum et prae-
conceptorum opinionum ope diabolum in hominibus
contumaciis operari, qui in suae carnis cupiditatibus
faciunt, quae vult caro, i. e. crassiora vitia, scortationis,
adulterii et vinolentiae, et αἱ διανοίας cogitationes s. sub-

36 Ephes. II, 2.

37 Io. XII, 31.

38 Ephes. VI, 12.

39 Col. I, 13.

40 2 Petr. II, 4.

41 v. s. v. HAVBERI Bibl. Mag.

P. XIII, p. 73.

tilliora illa vitia, quae sunt magis ἐν τῷ θυμοειδῇ, et propius ad virtutes videntur accedere. Cumque omnis animi caligo a sensibus et phantasia oriatur, quorum abusum diabolus primus, homines ad lapsum perducens, effecit: qui ex ista sensuum et phantasiae caligine agunt, ex eius voluntate viuunt, atque adeo in illos moraliter influunt.

Quod si ipse diabolus prauorum hominum parens dicitur, hique ipsius filii, quis non similitudinem intelligit, quae patrem semper intercedit et filium? Ita autem CHRISTVS de contumacibus Iudaeis: *ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τῆ πατρὸς ὑμῶν vos opera patris vestri facitis.* 42 et *ὑμεῖς, ὁ ἐωράκατε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν, ποιεῖτε vos, quod didicistis a patre vestro, facitis:* 43 et cum alium sibi patrem vindicarent, quam quem CHRISTVS intelligebat, apertius illum declarat: *ὑμεῖς ἐκ πατρὸς τῆ διαβόλης ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῆ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν vos ex patre diabolo estis, patrisque vestri libidinibus libenter obtemperatis.* 44 Filios vero diaboli istos Iudaeos dicit Christus, quia operibus diaboli, qui *ἀνθρώποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ψεύστης, καὶ πατὴρ τῆ ψεύδης homicida ab initio, mendax, mendacisque pater,* Christum interficiendi studio, et mendaciis suis, se deum habere patrem, se conformabant. Quicumque igitur opera sua angelorum malorum occupationibus assimulant, quae ex sacris litteris huc redeunt, vt tam erga deum nefandas gerant inimicitias, ipsius opera turbando, laborandoque in delectatione et honore ipsius, si qua fieri posset, imminuendo, quem tamen inuiti promouent, quam hominibus noceant, ad communis malitiae, miseriaeque societatem illos sollicitando, et conciliatam ipsis gratiam dei, communis domini, omnibus modis impediendo: illi *ἐξωρημένοι ὑπὸ διαβόλης εἰς τὸ ἐκένεθ θε-*

42 Io. VIII, 41.
43 vers. 38.

44 vers. 44.

ἀνμα capti à diabolo ad eius arbitrium, 45 ipsique similes facti sunt.

Sed missa hac diaboli confortione, quae, quo est pro dolor frequentior, eo maiori nobis vitanda est studio, ad istam progredimur ἰσαγγελίαν, qua bonis angelis in hac vita conformamur. Haec vero tum demum obtinetur, si illorum sapientiam, prudentiam, erga deum obsequium, eiusque non interruptam venerationem, aliisque inseruiendi studium vt exprimamus, vitaeque nostra referamus, operam adhibemus. Cumque angeli corpore crassiore destituti, non tam sensibus et phantasia turbentur, quam homines, sensibus et phantasiae obtemperantes; sed potius intelligentia sua rite vtantur, illaque voluntatem flectant: ad ἰσαγγελίαν ascendunt huius saeculi homines, qui ad cognitionem adspirant, quae vel nihil vel parum admixtum haber, quo sensus et phantasia, inepte sedula, mentem turbet. Quo magis igitur in sensuum, phantasiaeque suppressione progredimur, quoque intelligentia nostra fit purior, vt obscuritatis vel confusionis nihil admisceatur: eo maior nostra est ἰσαγγελία. Sacrae igitur literae, vt carnem i. e. sensus, ab iisque pendentes mentis perturbationes, libidines et cupiditates nostras coerceamus, praecipiant. Nam οἱ τῷ χριστῷ τὴν σάρκα ἐσαύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις qui sunt Christi, ii carnem vna cum libidinibus et cupiditatibus cruci fixerunt. 46. His igitur virtutibus vel iam instructi, vel sedulam illis nauantes operam, angelorum similes dicuntur. Ita mulier Thecuana clementiam regis laudatura, dixit: 47

כְּמַלְאָךְ הָאֱלֹהִים כִּן אֲרֵב הַמֶּלֶךְ sicut angelus dei, sic est dominus meus rex. Similiter Mephibosethus, Sauli nepos, Dauidi regi כְּמַלְאָךְ הָאֱלֹהִים כִּן אֲרֵב הַמֶּלֶךְ dominus meus rex.

45 2 Tim. II, 26.
46 Gal. V. 24.

47 2 Sam. XIII, 17.

rex est quasi diuinus quidam angelus, 48 diuina quadam prudentia praeditus. Et vates, domus dauidicae pietatem et potentiam vaticinaturus, dicit: 49 erit sicut angelus domini in conspectu eorum. Qui in concilio sedebant, vbi STEPHANVS causam Christi agebat, contuentes in eum, viderunt eius faciem, qualis est angeli facies ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου, non poterant enim sapientiae et spiritui, quo loquebatur, resistere. 50 Iudaei, frontem serenam et hilarem significaturi, hac phrasi vtuntur. Sic ESTERA, Ahasueri regis comitatem describens, eius, inquit, facies erat, vt angeli facies. Voluptas enim, hilaritas et sempiterna felicitas praemia sunt virtutis angelicae. Quid quod ipse Christus, precari nos docens, ad angelorum similitudinem nos quasi excitat. Cum enim precari nos iubet: γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς fiat voluntas tua vt in caelo sic et in terra, 51 vult, vt angelorum exemplum in exsequenda dei voluntate imitemur. Ab his enim dei voluntas in caelo fit, vt DAVIDES docet: collaudate dominum omnis eius exercitus, eius ministri, eius facientes voluntatem. 52 Ita quoque in CLEMENTIS Constitutionibus ἕκαστος ὡς αἱ ἐπεράνιοι φύσεις τῶν ἀσωμάτων δινομήσονται πᾶσαι δοξάζουσι τὸν Θεὸν συμφώνως, ἕνα καὶ τῆς γῆς πάντες οἱ ἀνθρώποι ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μίᾳ διαθέσει δοξάσωσι τὸν μόνον Θεὸν ὅτι, quemadmodum caelestes naturae incorporearum potestatum omnes celebrant deum concorditer, ita et terrestres homines omnes vno ore vnoque adfectu collaudent solum deum. 53

Restat, vt istam denique hominum ἰσαγγελίαν, quae post hanc vitam futura est, strictim perlustremus: Perducimur ad illam Seruatoris oratione, ad Sadducaeorum quemdam habita, qui ipsam interrogauerat, in resurre-

ctio-

48 a Sam. XIX, 27.

49 Zach. XII, 8.

50 Act. VI, 15.

51 Matth. VI, 10.

52 Pl. CIII, 22.

53 L. II. c. 56.

Etione cuius ex septem fratribus, quibus femina eadem nupfisset, vxor futura illa esset? Huic respondit: huius vitae homines et ducunt vxores, et nubunt, at, quibus vitam illam adsequi, et ex mortuis surrexisse contigit, ii nec ducunt vxores, nec nubunt, quippe quum iam mori nequeant, ἰσάγγελοι γὰρ εἰσὶ, καὶ υἱοὶ εἰσὶ τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες sunt enim angelorum similes et dei filii sunt, qui sint resurrectionis filii: 54. quae verba MATTHAE vs ita proponit ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐν ἐξανάσει εἰσὶ, 55 et MARCVS ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι οἱ ἐν τοῖς ἔθανοῖς. 56 Quod si verum horum verborum sensum inuestigare voluerimus, ex ipsius loquentis mente ille eruendus erit. Disputabat optimus noster Seruator contra Sadducaeos, qui, quoniam non posse spiritum sine corporis vestimento esse, sibi persuadebant, animi durationem post mortem negabant, eumque vna mori cum corpore statuebant. Hinc neque mortuorum resurrectionem, neque angelorum existentiam admittebant. His igitur perniciosissimis erroribus, potissimum vero, quo mortuorum resurrectio negatur, vt obuiam iret, docet eos, qui ex mortuis resurrexerint, non amplius mori posse, cum sint angelorum similes. Videmus ergo, qua in re angelorum hanc similitudinem ponat optimus Seruator, in immortalitate scilicet, quae vsq̄ angelis, tamquam dei filiis, vti in f. litteris appellatur, 57 competit, ita et hominibus iis, qui sunt resurrectionis filii, atque adeo immortales dei filii. Filii vero resurrectionis, qui huius saeculi filiis f. hominibus in hoc mundo adhuc versantibus, opponuntur, 58 beatae resurrectionis participes significant. Resurrectio enim hoc loco pro resurrectione ad vitam aeternam, atque adeo significatione angustiore sumitur. 59 Ex qua immortalitate deinde concludit, eos, qui resurrexerint, in angelorum

54 Luc. XX, 36.

55 Matth. XXII, 30.

56 Marc. XII, 25.

57 Job. I, 6. XXXVIII, 7.

58 vers. 34.

59 v. SAL' CLASSIC' Philol.

Sac. gr. p. m. 657. edit. 1743.

et rh. p. 1904.

forum modum neque vxores ducere, neque nubere, cum matrimonium ab immortali vita diffideat, angelisque neque exercitium venereum competat, nec appetitio talis, multo minus propagandi generis vel necessitas vel facultas insit. Ex illis, quae ex summi doctoris mente de beatorum *ἰσχυρή* haecenus dicta sunt, apparet igitur, istam potissimum ad beatorum corpora pertinere, quae post resurrectionem non erunt *ψυχὰν ἀνάθημα* i. e. legibus motuum naturalibus subiecta, hinc graua, cibo ac potu indigentia, infirma, mutabilia, corruptioni subiecta, partibus genitalibus instructa, sed *πνευματικὰ* *spiritualia* i. e. non ipsi spiritus, quod corporis naturae repugnat, neque spiritus attributis praedita, quae sunt cogitare et velle, sed quae legibus motus non subiiciuntur, dei vero immediata operatione nouis proprietatibus instructa sunt, vt sint immortalia, valida, potentia, mobilia, splendida, optimisque sensuum instrumentis ornata. 60 Habebunt ergo maximam similitudinem cum angelorum corporibus subtilissimis, quae ita comparata sunt, necesse est. Quod si angusti huius programmatis limites id permitterent, pluribus hoc loco demonstrari posset, sententiam, qua iam veteres philosophi, plures ecclesiae patres, et maximorum theologorum multi, angelos corporibus indutos esse, crediderunt, ex his verbis nouum robur lucrari. Sed viam monstrasse sufficiat. Poterit quoque ex his diiudicari BERNH. CONNORII sententia, qui omne sexus discrimen in vita beata negabat. 61 Cui sententiae GROTIUS fauet his verbis: *Neque ego video, quam certis nitatur rationibus, quod quidam volunt, etiam in illo saeculo manifestum fore discrimen sexuum. Videri enim potest, id discrimen pars esse τῆς ἀσθενείας, quae tunc erit futura. Immo species omnis ac figura τῆς φθαρτῆς obuelanda videtur ἐνδύματι τῆς ἀφθαρσίας. At qui τῆς φθαρτῆς apertum indicium τὸ γυναικῶν. Veterum sane non pauci arbitrati sunt*

60 I Cor. XV, 44.

61 In Euangl. Medici p. 104.

unt, non futurum tum ἀγγέλων εἶναι ὅτιον, ut Hilarius. Theodoretus quoque huius loci, qui nunc est prae manibus, auctoritatem sequens, demonstrat, in angelis non esse sexuum discrimina: quae ad homines ἰσαγγέλων videntur eadem ratione posse aptari. 62 Licet vero ἰσαγγέλων hanc potissimum in immortalitate hominum post resurrectionem ponat Christus: non tamen reliquam caelicolarum angelorumque similitudinem excludit. Qui quo maiores sapientiae, sanctitatis, felicitatis et summae voluptatis faciunt progressus, eo angelis euadunt similiores. Cumque dulcissima cum angelis conuersatione gaudeant, 63 idemque cum illis munus obeant, sempiternae dei celebrationis, 64 quis non maximam hominum beatorum ἰσαγγέλων fatebitur.

Sed plura de illa descriptionis vetat angustia: praesertim cum futurae vitae luculentior haec cognitio sit reservata, quae beatissima hac luce nos perfunder. Vos, carissimi Ciues, ita res Vestras semper agite, ad hanc bonorum angelorum similitudinem in dies vt propius accedatis, donec tandem ad perfectam beatorum ἰσαγγέλων seruius ocium perueniatis. Caueatis Vobis sedulo ab eiusmodi operibus, quae Vos malorum angelorum similes reddunt. Bonorum imitemini virtutes, Vosque illorum praesidio numquam reddatis indignos. Celebrate hunc diem Michaelis festum pia religione, deo gratias agentes, qui bonos angelos nobis ministros dederit, ipsique supplicantes, vt malorum angelorum quosuis conatus irritos efficiat. Rogate exercituum et caelestium et terrestrium dominum, terris suis pacem vt reddat, nosque omnes angelorum suorum praesidio factos rectosque conferuet. P. P. in Academia Iulia

Carolina d. III. Cal. Octobr. A. R. S

M D C C L X

62 In Critic. Sacr. Angl. Tom. 64 Pl. CXXVI, 2. 3. 5. Ap. III, III, ad loc. Matth. XXII, 30. 10. V, 8.

63 Hebr. XII, 22.

153883

X 2286633 ✓

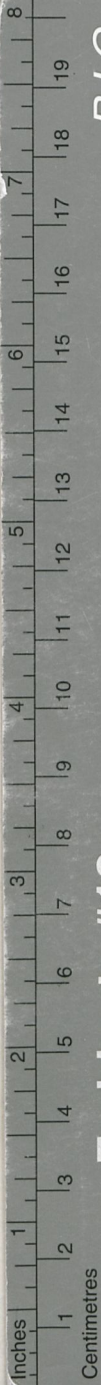
ULB Halle
007 138 997

3

ND 18

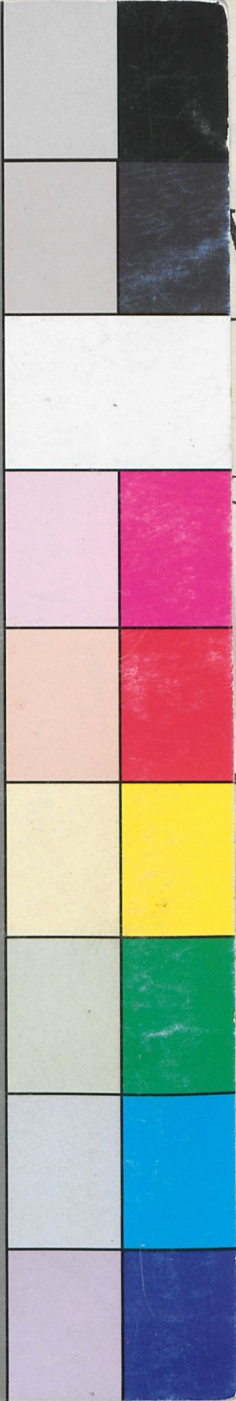
R

B.I.G.

Black
3/Color
White
Magenta
Red
Yellow
Green
Cyan
Blue

Farbkarte #13

DE

VS ISAAGTELOIS
ISANGOLOIS

OGRAMMA

CHAEELIS FESTO

S. MDCCLX

IN

IVLIA CAROLINA

P. P

HELMSTADII

AT SCHNORRIA VIDVA